

V.S.
NAIPAUL
*Nehrin
Dönemeci*

Çeviri: ASLI BİÇEN

♥ can
roman

V.S. NAIPAUL
NEHRİN
DÖNEMECİ

A Bend in the River, V.S. Naipaul

© 1979, 1997, V.S. Naipaul

© 2015, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Nisan 2015, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Berrak Göçer

Düzeltili: Ebru Aydın

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39, Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 26699

ISBN 978-975-07-2533-3

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

V.S. NAIPAUL
NEHRİN
DÖNEMECİ

ROMAN

2001 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

İngilizce aslından çeviren

Aslı Biçen

♥can

V.S. Naipaul'un Can Yayınları'ndaki diğler kitabı:

Gelişin Bilmecesi, 2013

Taklitçiler, 2014

SIR VIDIADHAR SURAJPRASAD “VS” NAIPAUL, 1932’de Trinidad’ da doğdu. Britanya İmparatorluğu sömürgeciliğini irdeleyen romanlarıyla tanınan yazar, 1950’de burslu olarak İngiltere’ye gitti. Oxford Üniversitesi’nde geçirdiği dört yılın ardından yazmaya başladı ve o günden sonra başka bir işle uğraşmadı. Naipaul’un *Mistik Masör*, *Nehrin Dönemeci*, *Taklitçiler*, *Yarım Hayat*, *A House for Mr. Biswas* (Mr. Biswas’a Bir Ev) gibi romanları ve *An Area of Darkness* (Karanlık Alan), *The Loss of El Dorado* (El Dorado’nun Yitimi), *India: A Wounded Civilization* (Hindistan: Yaralı Bir Uygarlık) gibi belgesel kitapları da var. J.M. Coetzee’nin “modern İngiliz edebiyatının ustası” diye tanımladığı Naipaul, Booker, Kudüs ve David Cohen gibi ödüllerin yanı sıra 2001 Nobel Edebiyat Ödülü’nü de kazandı.

ASLI BİÇEN, 1970’te Bursa’da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Çeviri yapmaya öğrencilik yıllarında başladı. 1990’dan beri sürdürdüğü meslek hayatında kırk küsur kitap çevirdi. Faulkner’in *Abşalom Abşalom!*, Dickens’in *Müşterek Dostumuz* ve *Kasvetli Ev*, Rushdie’nin *Geceyarısı Çocukları*, *Utancı*, Kennedy’nin *Cennet*, Fuentes’in *Doğmamış Kristof*, Djuna Barnes’in *Geceyi Anlat Bana*, Fowles’un *Fransız Teğmenin Kadını* gibi eserlerini Türkçeye kazandırdı. Çevirmenlerin maruz kaldığı haksızlıklara karşı mücadele veren Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği’nin kurucularındandır. Çevirilerinin yanı sıra şu âna kadar yayımlanmış üç romanı vardır: *Elime Tutun*, *İnceldiği Yerden* ve *Tehdit Mektupları*.

Çok özel
Nadira K Alvi ve Nancy Sladek
Andrew Wylie ve Geordie Greig
için

Önsöz

Şimdiye kadar ortaya çıkardığım her kitap şans eseridir: Kısmen fark edilen, az biraz anlaşılın mesele yavaş yavaş aydınlığa ve anlaşılabilirliğe kavuşur. Bu yüzden benim için her kitap, yazma sanatını öğrenme, özellikle de bir kitabı ortaya çıkarma sürecinin parçası olmuştur. Her kitap birbirinden farklıydı; ama bütün bu söylediklerimden sonra bile *Nehrin Dönemeci* gizemini koruyor. Kitap Orta Afrika'da geçer. İlk yazmaya başladığımda dünyanın bu bölümüyle ilgili pek az şey biliyordum. Venezuela'da, Beyaz Düzlükler'in, Llanos ve Orinoco'nun büyüü altında biraz zaman geçirmişliğim vardı. O bölgenin coğrafyasıyla ilgili bir kitap yazmıştım ve bir roman yazmaya oturduğumda dünyanın bu bölgesinden bahsetmem daha yerinde olurdu. O dönemde kafamdaki izlenimler darımdağındı; epey seyahat etmiştim ve kafamda hiç net bir şey yoktu diyebilirim. Ama yazmaya başladığımda bu yolculukların dağınık yapısı yardıma koştı. Günün birinde yük treniyle gelen, işçi olduğunu tahmin ettiğim insanları görünce birden Trinidad'daki insanlara benzediklerini ve onları tanıdığımı hissettim. Afrika'da geçen çoğu şey için geçerliydi bu: Yolculuklarımı, gördüğüm şeyleri anlamak için kullandım.

1975'te Kongo'ya gittim, o zamanki ismi Zaire'ydı. Başkent Kinşasa'da bir-iki hafta geçirdikten sonra kuzeye, eski adıyla Stanleyville'e gitmenin iyi olacağını düşündüm. Kitapta bu yolculuğun bir yansıması vardır. Küçük ve kalabalık havaalanından çıkışta, bineceğim kamyonetin sürücüsü olduğunu düşündüğüm bir adam gördüm. Spor kıyafeti giymiş, boynuna bir

havlu atmıştı. Kendimi ona takdim ettim ve *Nehrin Dönemeci* açısından bu büyük bir şans oldu. Spor kıyafetli adam kamyon sürücüm değildi. Bana Stanleyville’de bütün otellerin devlet görevlilerine ayrıldığını söyledi; Zaire ve Ruanda başkanları arasında bir görüşme yapılacaktı ve otuz altı saat içinde burayı terk etmem gerekiyordu. Kamyoncu zannettiğim adam bana evinde kalmamı teklif etti. Aynı zamanda Kisangani’de bana rehberlik yaptı ve sonraki otuz altı saat içinde gördüğüm her şey kitapta yerini buldu ve bana inceleyecek bir motif verdi.

Ertesi gün rehberim bana uzaktan bir ev gösterdi ve metresinin bu evde kocasıyla birlikte yaşadığını söyledi. Romana sızan romantik fikrin başlangıcı buydu. Evdeki hizmetkâr Metty oldu. Trinidad’dan alınma bir isimdi bu; “kırma” manasına geliyordu. Büyükannemin malikanesinin kâhyasına herkes Mr. Metty derdi ve her sabah büyükannemin karşısında palasıyla durup talimatları alırdı. Elindeki pala, tehditkâr bir silah değil, aksine vazifelerinin simgesiydi ve tahta sapı, Wellington botu şeklinde güzelce oyulmuştu. Böylece “Metty” çocukluğumun bazı parçalarını da bana geri getirdi; romanda ona uygun gördüğüm kölelik geçmişi Doğu Afrika sahilinden gelmedi; bu şekilde yazdığım kitapta her şey birbiriyle karıştı ve tam da bu yüzden gerçek bir his, bir buluş hissi verdiler. Buluşlar olguları boğabilir; şimdi asıl Metty’nin söylediği gibi Kanada’ya gidip gitmediğine emin değilim.

Aynı gün öğleye doğru dostumun dükkânını gördüm; bütün havasına rağmen aslında esnaftı ve dükkânda bazı müşterilerini de gördüm. İçlerinden birisi Zabeth olacaktı, uzaklardan gelen tüccar. Muhtemelen teninde bakırsı bir ton vardı; şimdi hatırlayamıyorum. Oğlu Ferdinand basit ve tam bir uydurmaydı. Sonraki yıllardaki siyasi hayatı, başkana yakınlığı ve başkanı öldürme arzusunu rüyamda gördüm. Yine bununla ilintili bir rüyada, başkanın fedaisinin mutlaka başkanın önünden yürüdüğü ve ölmeyi, patlamalara maruz kalmayı göze aldığı düşüncesi doğdu. Bu kitabı yazarken gördüğüm rüyalar çok verimliydi; hayatım boyunca böyle talihli olmayı istediysem de bir daha başıma gelmedi. Bir yazarın ilk kitapları muhtemelen bu tür tahlillere en açık kitaplarıdır. Ama sonraki kitaplardaki çağrışımlar –yazarın hayatının karmaşıklığını yansı-

tan çağrışımlar– gizlidir. Kurgu bu yüzden kurgu olur ve yaratması heyecan verir.

Daha sonra bu kurgunun ajanslara ve yayıncılara sunulmasının zamanı gelir ve hayal kırıklığı hemen orada başlayabilir. *Nehrin Dönemeci* o sırada çalıştığım ajans tarafından çok “ussal” bulunmuştu, sebebi de Nobel ödülü almış eski bir Roma tarihçisi olan Mommsen’den bahsetmemdi. Ajans, Mommsen’in adının okurları kaçıracağını düşünüyordu ve kitabı zor bir yazarın ussal kitabı olarak Knopf’a sattı. Bir senelik emek 25.000 dolar etti ve sonradan kitap kendiliğinden alıp yürüdüğünde ne yayıncıdan ne de ajanstan bir özür geldi. Bu kitap yazdığım en başarılı eserdir, üzerine en kısa zamanda o ajanstan ayrılma keyfini de yaşadım.

Birinci bölüm

İKİNCİ AYAKLANMA

I

Dünya böyledir; bir hiç olanların, hiç olmaya boyun eğenlerin dünyada yeri yoktur.

Bana dükkânı ucuza satan Nasreddin, işi devraldığım da kolayca üstesinden gelebileceğime ihtimal vermemişti. Afrika'daki diğer ülkeler gibi, bizimki de bağımsızlığın ardından birtakım sorunlar yaşamıştı. İçerilerdeki, büyük nehrin dönemecindeki kasaba hayatiyetini kaybetmiş gibiydi; Nasreddin de her şeye sıfırdan başlamam gerektiğini söylemişti.

Peugeot'mu sahilden içerilere doğru sürdürdüm. Bugünlerde Afrika'da böyle –doğu sahilinden içeri doğru– bir yolculuğa çıkamazsınız. Yol üzerindeki birçok yer ya yasak bölge ya da kana bulanmış vaziyette. Yolların iyi kötü açık olduğu o günlerde bile yolculuk bir haftadan fazla sürmüştü.

Sadece kum fırtınaları, çamur ve dağlardaki dar, dolambaçlı, bozuk yollar yüzünden değil. Sınır kulübele-
rindeki bütün o laf kalabalığı, tuhaf bayraklar çekilmiş orman kulübelerindeki pazarlıklar yüzünden. Kendimi ve Peugeot'mu bir yerden geçirmek için silahlı adamlara dil dökmem gerekiyordu; hem de sırf bir ormandan bir başka ormana geçebilmek için. Orayı da geçince onca dil döküp girdiğim yerlerden kendimi ve Peugeot'yu dışarı

çıkarmak için daha da fazla dil dökmem, biraz daha para dağıtmam, konservelerimin birkaçını daha vermem gerekiyordu.

Bu yaltaklanmalar bazen yarım günümü alırdı. Başlarındaki adam gülünç bir istekte bulunurdu – iki-üç bin dolar. Ben hayır derdim. Sanki söylenecek bir şey kalmamış gibi kulübesine girerdi; ben yapacak başka şey olmadığından dışarıda vakit öldürürdüm. Bir-iki saat sonra ya ben kulübeye girerdim ya da o dışarı çıkardı ve iki-üç dolarda anlaşırđık. Vize işlerini sorduğumda Nasreddin'in söylediği gibi, yanında biraz nakit taşımak daha akıllıcaydı. “İçeri girmek mesele değil. Esas zor olan dışarı çıkmak. Bu şahsi bir mücadele. Herkes kendi yöntemini bulmak zorunda.”

Afrika'nın iyice içlerine girdikçe –fundalıklar, çöl, kayalık dağ yamaçları, göller, ikinci yağmurları, çamur, dağların daha nemli yamaçlarında eğrelti ve goril ormanları– iyice içlere girdikçe, “Bu çılgınlık. Yanlış yöne gidiyorum. Bunun sonunda yeni bir hayat olamaz,” diye düşünürdüm.

Ama yolculuğa devam ettim. Her gün kat ettiğim mesafe büyük bir başarı gibiydi; kazandığım her başarı geri dönmemi zorlaştırıyordu. Geçmişte kölelerin de aynı şeyleri yaşadığını düşünmeden edemiyordum. Aynı yolculuğu yapmışlardı ama tabii yaya ve aksi yönde, kıtanın merkezinden doğu sahiline doğu. Merkezden ve kabilelerinin bölgesinden uzaklaştıkça kervanlardan ayrılıp memleketlerine kaçma şansları azalır, etraflarında gördükleri yabancı Afrikalılardan daha fazla ürkmeye başlardı; öyle ki yolculuğun sonunda hiç sorun çıkarmadan gemilere bindirilip denizaşırı güvenli yuvalara götürölmek için can atar hale gelirlerdi. Evinden uzaklarda bir köle gibi ben de gideceğim yere ulaşmak için can atıyordum. Yolculuğun getirdiği yılgınlıklar arttıkça yeni hayatıma kavuşmak için daha da bastırıyordum.

Oraya ulaştığımda Nasreddin'in yalan söylemediğini anladım. Bölgede sorunlar yaşanmıştı, nehrin dönemecindeki kasabanın yarısından fazlası yerle bir olmuştu. Nehrin akıntısının hızlandığı yerin yakınlarındaki eski Avrupalı mahallesi yakılmış, yıkıntılar üzerinde çalılar bitmişti; bahçelerle sokakları ayırt etmek bile zordu. İskelenin yanındaki resmî ve ticari bölge ile gümrük ve merkezdeki bazı sokaklar ayakta kalmıştı. Ama onun dışında fazla bir şey yoktu. Afrikalı *cit *'ler¹ bile kısmen köşelerde doluydu, geri kalan yerler kaderine terk edilmişti; soluk mavi ya da yeşil, alçak, kutu gibi beton evlerin çoğu çabuk gelişip çabuk ölen tropik sarmaşıklarla, kahverengi yeşil hasırlarla kaplanmıştı.

Nasreddin'in dükkânı ticaret bölgesindeki bir çarşıdaydı. Fare kokuyordu, gübre doluydu ama sağlamdı. Nasreddin'in stokunu da almıştım ama fazla bir şey kalmamıştı. İtibarını da satın almıştım ama Afrikalıların çoğu ormana, gizli, zorlu derelerdeki köylerinin güvenliğine geri döndükleri için onun da bir anlamı yoktu.

Oraya ulaşmak için onca sabırsızlandıktan sonra yapacak bir şey bulamıyordum. Ama yalnız değildim. Başka tacirler, başka yabancılar da vardı; bazıları arbede sırasında da orada kalmışlardı. Onlarla birlikte bekliyordum. Barış devam etti. İnsanlar kasabaya dönmeye başladı; *cit * avluları doldu. İnsanlar bizim onlara temin edebileceğimiz mallara ihtiyaç duymaya başladılar. İş ağır ağır tekrar başladı.

Zabet devamlı müşterilerimin ilklerindendi. Bir *marchande'*dı – bir kadın tacir değil de, küçük çaplı bir perakendeci. Küçük bir kabile sayılabilecek bir balıkçı cema-

1. (Fr.) Site. (Y.N.)

atine mensuptu ve her ay köyünden kasabaya toptan mal almaya gelirdi.

Benden kalem, defter, jilet, şırınga, sabun, diş macunu, diş fırçası, kumaş, plastik oyuncaklar, demir tencere-ler, alüminyum tavalar, emaye tabaklar ve taslar alırdı. Bunlar Zabet'in balıkçı ahalisinin dış dünyadan ihtiyaç duyduğu ve karışıklık zamanında kullanmadığı basit şeylerden bazılarıydı. Olmazsa olmaz şeyler değil, lüks malzemeler değil; günlük hayatı kolaylaştıran şeyler. Buradaki insanların çeşitli becerileri vardı, kendi kendilerine geçinebiliyorlardı. Deri tabaklıyor, kumaş dokuyor, demir işliyorlardı; büyük ağaç gövdelerin içini boşaltıp kayık, küçüklerinden de dibek yapıyorlardı. Ama suyun ve yemeğin tadını bozmayacak ve sızıntı yapmayacak büyük bir kap arayanlar için emaye bir tasın ne anlama geldiğini bir düşünün!

Zabet, köyündekilerin neye ihtiyacı olduğunu ve onun için ne kadar para verebileceklerini gayet iyi bilirdi. Sahildeki tacirler (babam dahil) her malın bir alıcısı bulunacağını söylerdi; özellikle de kötü bir alışveriş yaptıklarında kendilerini avutmak için. Burada işler öyle değildi. İnsanlar yeni şeylere meraklıydı –mesela şırıngalara, ki bu beni çok şaşırtmıştı– hatta modern şeylere; ama zevkleri, yaşamlarına soktukları nesnelere ilk örnekleri üzerine kuruluydu. Belli bir desene, belli bir markaya güvenirdi. Zabet'e bir şey "satmaya" uğraşmam boşunaydı, mümkün olduğunca bildik şeylere bağlı kalmam gerekiyordu. Bu tavrı, alışverişte heyecan bırakmasa da sorun yaşanmasını engelliyordu. Zabet'in de iyi ve dürüst bir işkadını olmasını sağlıyordu ki gerçekten de bir Afrikalıdan beklenmeyecek ölçüde dürüsttü.

Okuma yazma bilmiyordu. Karmaşık alışveriş listesini aklında tutuyor, önceki alışverişlerinde bir mala ne kadar para ödediğini hatırlıyordu. Hiç veresiye isteme-

mişti – bu fikirden nefret ediyordu. Hesabı nakit öder, parayı yanında taşıdığı makyaj çantasından çıkarırdı. Her tüccar, Zabet’in makyaj çantasını bilirdi. Bankalara güvenmediğinden değil; onların nasıl çalıştığını anlamazdı.

Kullandığımız karışık nehir diliyle ona, “Bet, günün birinde birisi çantayı çalacak. Böyle yanında parayla dolaşmak güvenli değil,” derdim.

“Böyle bir şey olursa Mis’ Salim, evde oturma zamanının geldiğini anlarım.”

Bu garip bir düşünce tarzıydı ama zaten o da garip bir kadındı.

“Mis”, Zabet ve diğerlerinin kullandığı şekliyle “mister”in kısaltmasıydı. Yabancı olduğum, uzaklardaki sahil-den geldiğim, İngilizce konuştuğum için, ayrıca *monsieur* diye hitap edilen diğer yabancılardan ayrı tutmak için bana mister diyorlardı. Tabii bu, Büyük Adam gelip de hepimizi *citoyens* ve *citoyennes*¹ yapmadan önceydi. Başta her şey yolundaydı ama Büyük Adam’ın zorlamasıyla yaşadığımız yalan hayatlar insanların kafasını karıştırıp onları korkutunca ve onunkinden daha güçlü bir fetiş ortaya çıkınca insanlar bütün olan bitene bir dur deyip tekrar en başa dönmeye karar verdiler.

Zabet’in köyü sadece yüz kilometre uzaktaydı. Ama bir patikadan ibaret olan yola uzaktı, nehirden de birkaç kilometre içerideydi. Karayoluyla da suyuyla da zor bir yolculuktu ve iki gün sürüyordu. Yağmur mevsiminde karadan üç gün bile sürebiliyordu. Önceleri Zabet karadan geliyor, kadın yardımcılarıyla yola yürüyor, orada bir karavan, kamyon ya da otobüs bekliyordu. Buharlı tekneler tekrar çalışmaya başladığında Zabet hep nehirden gelmeye başladı, bu da pek kolay bir yol değildi.

1. (Fr.) Sırasıyla; erkek ve kadın vatandaşı. (Y.N.)

“Dünya böyledir; bir hiç olanların, hiç olmaya boyun eğenlerin dünyada yeri yoktur.”

Bağımsızlığını yeni kazanan adsız bir Afrika ülkesinde, kıtanın iç bölgelerindeki تنها bir kasabaya taşınan Salim'in hayata tutunma çabasını anlatan *Nehrin Dönemeci* bu satırlarla açılıyor. V.S. Naipaul bu romanda, tehlikeli derecede cezbedici modern dünya ile kendi geçmişi ve âdetleri arasında kısıp kalmış bir ülkenin portresini çiziyor. Bir yanda Büyük Adam'ın zorlamasıyla yaşanan yalan hayatlar, diğer yanda kaos, şiddet, cehalet ve yoksulluk; bağımsızlığın ağır yükü altında ezilen ülke, Salim gibi eğitilmiş gençleri bile âciz bırakıyor, kaçmak ya da kalmak arasında bir tercih yapmaya zorluyor.

Nobel ödüllü Naipaul'un en önemli eserlerinden biri sayılan *Nehrin Dönemeci*, John Updike'in deyişiyle, “Meselelerin temelinde yatan toplumsal gerekçeleri ararken Tolstoy'un ruhunu yansıtıyor.”

